

МОНІТОРИНГ ПОКАЗНИКІВ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ ПРОМИСЛОВОСТІ

©2018 ГРОМОВА А. Є., БОНДАР В. О., ДУБІНІНА К. В.

УДК 658.14(045)

Громова А. Є., Бондар В. О., Дубініна К. В. Моніторинг показників формування та використання фінансових ресурсів підприємств промисловості

Мета статті полягає в дослідженні основних аспектів моніторингу показників фінансової діяльності підприємства. Доведено важливість аналізу та моніторингу фінансового стану виробничих підприємств для їх економічного розвитку та стабільності. Проаналізовано етапи процесу фінансового моніторингу, визначено перелік його завдань щодо оцінки фінансового стану підприємства, розробки його моделі та заходів ефективного використання його ресурсів. Розглянуто показники аналізу прибутковості та розкрито сутність горизонтального та вертикального напрямів аналізу фінансової діяльності підприємства. Визначено важливість визначення фінансового стану підприємства для управління фінансами, що буде ухвалено на використанні фінансової звітності. Обґрунтовано необхідність дослідження процесу формування і використання прибутку та надано пропозиції щодо вдосконалення управління фінансовою діяльністю з метою її нормалізації та підвищення ефективності.

Ключові слова: моніторинг, аналіз, фінансова діяльність, фінансові показники, рентабельність.

Рис.: 1. Табл.: 1. Бібл.: 17.

Громова Анастасія Євгенівна – асистент, кафедра фінансів, Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету (вул. Соборна, 87, Вінниця, 21050, Україна)

E-mail: nanigromova@gmail.com

Бондар Вікторія Олександрівна – студентка, Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету (вул. Соборна, 87, Вінниця, 21050, Україна)

E-mail: bondarkaa@ukr.net

Дубініна Катерина Вікторівна – студентка, Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету (вул. Соборна, 87, Вінниця, 21050, Україна)

E-mail: dkatev_07@ukr.net

УДК 658.14(045)

UDC 658.14(045)

Громова А. Е., Бондар В. А., Дубинина Е. В. Мониторинг показателей формирования и использования финансовых ресурсов предприятий промышленности

Цель статьи заключается в исследовании основных аспектов мониторинга показателей финансовой деятельности предприятия. Доказана важность анализа и мониторинга финансового состояния производственных предприятий для их экономического развития и стабильности. Проанализированы этапы процесса финансового мониторинга, определен перечень его задач по оценке финансового состояния предприятия, разработке его модели и мер по эффективному использованию его ресурсов. Рассмотрены показатели анализа прибыльности и раскрыта сущность горизонтального и вертикального направлений анализа финансовой деятельности предприятия. Определена важность определения финансового состояния предприятия для управления финансами, основанного на использовании финансовой отчетности. Обоснована необходимость исследования процесса формирования и использования прибыли и представлены предложения по совершенствованию управления финансовой деятельностью с целью ее нормализации и повышения эффективности.

Ключевые слова: мониторинг, анализ, финансовая деятельность, финансовые показатели, рентабельность.

Рис.: 1. Табл.: 1. Библ.: 17.

Громова Анастасия Евгеньевна – ассистент, кафедра финансов, Винницкий торгово-экономический институт Киевского национального торгово-экономического университета (ул. Соборная, 87, Винниця, 21050, Украина)

E-mail: nanigromova@gmail.com

Бондарь Виктория Александровна – студентка, Винницкий торгово-экономический институт Киевского национального торгово-экономического университета (ул. Соборная, 87, Винниця, 21050, Украина)

E-mail: bondarkaa@ukr.net

Дубинина Екатерина Викторовна – студентка, Винницкий торгово-экономический институт Киевского национального торгово-экономического университета (ул. Соборная, 87, Винниця, 21050, Украина)

E-mail: dkatev_07@ukr.net

Gromova A. Ye., Bondar V. O., Dubinina K. V. The Monitoring of Indicators of Formation and Use of Financial Resources of Industrial Enterprises

The article is aimed at researching the main aspects of monitoring the indicators of financial performance of enterprise. The importance of analyzing and monitoring the financial status of production enterprises in favor of their economic development and stability has been proved. The stages of financial monitoring process are analyzed, a list of its tasks on estimation of the financial condition of enterprise, development of its model and measures on effective use of its resources is defined. The indicators of profitability analysis are considered and the essence of both horizontal and vertical directions of analysis of financial activity of enterprise is disclosed. The importance of determining the financial status of enterprise for the financial management based on the use of financial statements is indicated. The necessity of research on the process of formation and use of profit is substantiated, proposals as to improvement of financial activity management with the purpose of its normalization and efficiency increase are presented.

Keywords: monitoring, analysis, financial activity, financial indicators, profitability.

Fig.: 1. Tbl.: 1. Bibl.: 17.

Gromova Anastasiya Ye. – Assistant, Department of Finance, Vinnitsa Institute of Trade and Economy of Kyiv National University of Trade and Economy (87 Soborna Str., Vinnitsya, 21050, Ukraine)

E-mail: nanigromova@gmail.com

Bondar Viktoriia O. – Student, Vinnitsa Institute of Trade and Economy of Kyiv National University of Trade and Economy (87 Soborna Str., Vinnitsya, 21050, Ukraine)

E-mail: bondarkaa@ukr.net

Dubinina Kateryna V. – Student, Vinnitsa Institute of Trade and Economy of Kyiv National University of Trade and Economy (87 Soborna Str., Vinnitsya, 21050, Ukraine)

E-mail: dkatev_07@ukr.net

У сучасних умовах господарювання вагоме значення посідає оцінювання фінансового стану підприємства. Моніторинг фінансових ресурсів надає змогу зробити висновки щодо забезпеченості підприємства ресурсами та їх ефективного використання. Фінансовий стан підприємства показує спроможність підприємства фінансувати свою діяльність. Здатність підприємства своєчасно здійснювати платежі та фінансувати власну діяльність на розширеній основі свідчить про його задовільний фінансовий стан. Ось чому головною проблемою на сучасному етапі розвитку виробничих підприємств є аналіз і моніторинг фінансового стану.

Дослідження організації та методики аналізу фінансового стану знайшли відображення в наукових працях: Білухи М. Т. [3], Бутинця Ф. Ф. [4], Маслак О. І. [9], Непочатенко О. О. [11], Сарапіна А. О. [12], Сахно Л. А. [13]. Вагомий внесок у дослідження моніторингу фінансових ресурсів зробили: Вдовенко Л. О. [5], Голов С. Ф. [6], Мних Є. В. [10], Сук Л. К. [14], Чумаченко М. Г. [16] та інші.

Метою даної статті є обґрунтування основних аспектів моніторингу показників фінансової діяльності підприємства.

Моніторинг – це система інформування про стан досягнення стратегічних і тактичних цілей підприємства, відхилення прогнозованих і планових показників стану підприємства від заданих значень, розрахунок аналітичних показників аналізу й оцінки фінансового стану підприємства [7, с. 28].

Фінансовий моніторинг є сучасним управлінським інструментарієм, основний зміст якого становить оперативне відстеження показників діяльності підприємства, їх оцінювання й забезпечення необхідною інформацією осіб, які приймають рішення [2, с. 35].

Процес фінансового моніторингу включає шість етапів (рис. 1).

Теорія фінансового моніторингу передбачає вирішення таких завдань:

1. Впровадження заходів для стабільності фінансового стану підприємства.
2. Розробка заходів для ефективного використання фінансових ресурсів.
3. Розгляд моделі стану підприємства за можливих способів застосування ресурсів.
4. Оцінка фінансового стану виробництва на основі вивчення причинно-наслідкового зв'язку між різними показниками комерційної, фінансової та виробничої діяльності.

Головним завданням моніторингу будь-якого виду фінансово-господарської діяльності організації є вияв негативних тенденцій для його фінансового стану, аналіз діяльності та раціональності новачій, пошук ресурсів підвищення результативності діяльності, обґрунтування прийняття управлінських рішень.

На основі результатів моніторингу фінансових показників формується фінансова політика підприємства, розробляється сукупність заходів, застосову-

Рис. 1. Етапи процесу фінансового моніторингу

Джерело: авторська розробка на основі [1, с. 8].

ються відповідні фінансові механізми, необхідні для реалізації завдань, поставлених перед фінансовим менеджментом.

Формування фінансового стану виробництва базується на застосуванні фінансової звітності із використанням методів горизонтального та вертикального аналізу, та є важливою умовою керування фінансами. Але моніторинг фінансової звітності не дає змоги категорично визначити рівень фінансового стану, а лише спрямовує користувача інформації в оцінці фінансового стану підприємства та визначенні його слабких місць.

Основними завданнями моніторингу основних фінансових показників діяльності є такі:

- ✦ дослідження рентабельності й фінансової стійкості підприємства;
- ✦ дослідження ефективності використання майна (капіталу) підприємства, забезпечення підприємства власними обіговими коштами;
- ✦ об'єктивне оцінювання динаміки та стану ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості підприємства;
- ✦ оцінювання становища суб'єкта господарювання на фінансовому ринку й кількісне оцінювання його конкурентоспроможності;
- ✦ аналіз ділової активності підприємства та його становища на ринку цінних паперів;
- ✦ визначення ефективності використання фінансових ресурсів [8, с. 36].

Джерелом інформації про фінансово-майновий стан усіх суб'єктів господарювання є фінансова звітність. Проведення аудиту показників фінансової звітності на підприємствах є дуже важливим і актуальним на даний час. З розвитком ринкової інфраструктури та відносної стабілізації в економіці країни суб'єкти господарювання почали, окрім основної діяльності, інвестувати вільні активи у фінансову або

інвестиційну діяльність. І для забезпечення їх правдивою, неупередженою інформацією підприємствами проводиться аудит фінансової звітності.

Для аналізу прибутковості доцільно застосовувати комплекс показників. Перш за все це показник чистого прибутку, який розраховується шляхом додавання до фінансового результату від звичайної діяльності після оподаткування надзвичайних доходів і віднімання надзвичайних витрат і податку з надзвичайного прибутку (табл. 1).

Рентабельність власного капіталу описує розмір прибутку, який власник підприємства отримує на одиницю коштів, що вкладені в підприємство, та служить критерієм для оцінки котирування акцій підприємства на біржі. Порівняння рентабельності вкладень в підприємство (активів) з рентабельністю власного капіталу дозволяє розглянути оптимальні умови залучення позикових коштів. Якщо різниця в рівні рентабельності менша за розмір відсотків за позикові фінансові кошти, що використовуються, то залучення позикових коштів нерациональне, оскільки це обмежує інтереси власника підприємства.

Показник рентабельності реалізованої продукції має недолік, який полягає в тому, що він не розкриває економічну ефективність використання резервів підприємства, оскільки не показує взаємозв'язок між отриманим прибутком і обсягом факторів виробництва, які застосовуються.

Застосування показників рентабельності, які обчислюються за допомогою чистого прибутку, дає можливість визначити вплив на рентабельність податкових та інших обов'язкових платежів, які утримуються із прибутку підприємства. Провести оцінку окремо ефективності невиробничої та виробничої діяльності дозволяють розрахунки показників рентабельності за прибутком від основної діяльності, що є важливим для обумовлення напрямів інвестиційної діяльності підприємства.

Таблиця 1

Показники аналізу прибутковості [15, с. 54]

№ з/п	Показник	Формула розрахунку
1	Рентабельність реалізованої продукції, %	$(\text{Прибуток від реалізації за певний період} / \text{Повна собівартість реалізованої продукції}) \times 100\%$
2	Рентабельність операційної діяльності, %	$(\text{Прибуток від операційної діяльності} / \text{Операційні витрати}) \times 100\%$
3	Рентабельність основного капіталу, %	$(\text{Прибуток (чистий) за звітний період} / \text{Основний капітал за винятком амортизації на кінець звітного періоду}) \times 100\%$
4	Рентабельність ВК, %	$(\text{Чистий прибуток за вирахуванням оплати процентів за кредит} / \text{Власний капітал}) \times 100\%$
5	Рентабельність активів, %	$(\text{Прибуток (чистий) за звітний період} / \text{Активи на кінець звітного періоду}) \times 100\%$
6	Рентабельність продукції, %	$(\text{Прибуток від реалізації за певний період} / \text{Повна собівартість реалізованої продукції}) \times 100\%$
7	Період окупності ВК, днів	Середня величина ВК / Чистий прибуток

Слід зазначити, що серед авторів немає одностайної думки стосовно запропонованої ними системи показників рентабельності діяльності підприємства та окремих питань методики їх аналізу. Так, колективом авторів під керівництвом професора М. Г. Чумаченка [17] для аналізу рентабельності запропоновано такі показники:

1. *Рентабельність окремих виробів* – розраховується як відношення прибутку від виробу до собівартості самого виробу.

2. *Рентабельність реалізованої продукції* – розраховується як відношення прибутку від реалізації продукції (або чистого прибутку) до виручки від реалізації продукції.

3. *Рентабельність виробництва* – розраховується як відношення прибутку від реалізації до вартості основних фондів і матеріальних оборотних коштів.

4. *Рентабельність капіталу* – відношення валового або чистого прибутку до середньорічної вартості всього інвестованого капіталу або окремих складових: валового, позикового, основного, оборотного тощо.

В умовах конкурентоспроможності кожен суб'єкт господарювання намагається підвищити ефективність управління власним капіталом за допомогою покращення структури своїх активів. Важливим інструментом для реалізації мети є система моніторингу показників ділової активності підприємства.

Шляхом аналізу ділової активності можна зробити висновок щодо ефективності основної діяльності виробництва, яка характеризується швидкістю обертання фінансових ресурсів підприємства. Аналіз здійснюється за допомогою коефіцієнтів оборотності. Коефіцієнти оборотності – це система показників фінансової активності, яка характеризує, наскільки швидко сформований капітал обертається в процесі його господарської діяльності.

Фінансовий стан підприємства досліджують за горизонтальним і вертикальним напрямками.

Горизонтальний аналіз здійснює порівняння показників за статтями балансу та фінансової звітності за суміжні періоди та в динаміці за ряд років. За допомогою цього аналізу знаходять відхилення від базового та попереднього періоду або завдань, показників і даних інших організацій, встановлюють тенденції розвитку підприємства, причини відхилень і вірогідні результати фінансової діяльності.

Вертикальний аналіз балансу і звітів дає можливість здійснювати моніторинг структури активів підприємства. А саме, знайти яку частку в загальній сумі активів (валюти балансу) мають капітал і нематеріальні активи, грошові надходження, фінансові вкладення, доходи і витрати, дебіторська заборгованість. У пасиві – досліджується структура власного капіталу, короткострокової та довгострокової, а також кредиторської заборгованостей.

При вертикальному аналізі фінансової звітності всі показники порівнюють, зіставляють показники підприємства зі структурою показників інших під-

приємств. Такий аналіз допомагає обрати ефективну структуру активів і пасивів підприємства для задовільного проведення господарської й фінансової діяльності [10, с. 53].

Горизонтальний і вертикальний аналіз доповнюють один одного. Значно рідше застосовується трендовий аналіз, що використовується при необхідності стеження за показниками тенденції розвитку або здійснення прогнозу на майбутнє.

Вищезгадані напрями аналізу звітності дозволяють отримати загальне уявлення про якісні зміни, які відбулись у структурі коштів та їх джерел, а також у динаміці цих змін. Дані прийоми застосовуються практично в усіх методиках.

Залежно від поставлених цілей розвитку діяльності підприємств будуть змінюватися й напрями використання фінансових ресурсів. Серед можливих проблемних завдань, які можна вирішити за допомогою ефективного використання фінансових ресурсів, можна виокремити такі:

- ✦ створення конкурентоспроможної бази підприємства;
- ✦ забезпечення лідерства серед конкурентів;
- ✦ уникнення банкрутства;
- ✦ зростання обсягів виробництва та реалізації;
- ✦ покращення показників прибутковості та збільшення ринкової вартості підприємства.

Результативність використання фінансових ресурсів сприятиме загальному покращенню умов господарювання на ринку та підвищенню позитивних настроїв з боку працівників і споживачів, які своїми діями в подальшому будуть підтримувати ініціативи керівництва щодо вдосконалення управлінської політики.

ВИСНОВКИ

Таким чином, під час моніторингу фінансового стану виробничого підприємства важливе значення має розрахунок групи показників прибутковості. При цьому необхідно дослідити процес формування й використання прибутку, визначити, як змінюються протягом певного періоду значення валового та чистого прибутку, розглянути чинники, що приводять до їх зміни та впливають на їх структуру та склад.

Для стабільності фінансового стану виробництва необхідно брати до уваги значення показників на перспективу, що описують підсумки його діяльності, визначати причинно-наслідкові взаємозв'язки фінансового стану підприємства з факторами внутрішнього і зовнішнього середовищ та застосовувати методи прогнозованого управління для ефективності прийняття рішень.

Структурний підхід до застосування механізмів системи аналізу фінансової діяльності на підприємстві дає можливість постійно спостерігати за найважливішими аспектами фінансової діяльності на виробництві, вводити оптимальний контролінг, вчас-

но реагувати на очікувані труднощі й опрацьовувати заходи для налагодження ситуації та санації підприємства, а також уникати негативних тенденцій, що впливають на діяльність.

Для поліпшення управління фінансовою діяльністю необхідно розробити комплекс механізмів системи моніторингу фінансової діяльності підприємства та організувати систему аналізу, що дає змогу завчасно побачити розбіжності між фактичними і прогнозованими результатами, передбачити причини відхилень і запропонувати пропозиції щодо виправлення певних спрямувань фінансової діяльності з метою її оптимізації та збільшення результативності. ■

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Басюк Т. П.** Система моніторингу як складова інвестиційного контролінгу. *Економіка. Фінанси. Право*. 2014. № 2. С. 7–11.
- 2. Березна С. І.** Управління фінансовими ресурсами підприємств. *Фінанси України*. 2015. № 5. С. 34–37.
- 3. Білуха М. Т., Микитенко Т. В.** Фінансовий контроль: теорія, ревізія, аудит : підручник. 2-ге вид. Київ : Українська академія оригінальних ідей, 2006. 888 с.
- 4. Бутинець Ф. Ф.** Витрати виробництва та їх класифікація для потреб управління. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2012. Вип. 1. С. 11–18.
- 5. Вдовенко Л. О., Споріш О. І.** Роль аудиторської перевірки в оцінці фінансового стану підприємств. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. Сер. : Економічні науки*. 2013. № 1. Т. 2. С. 41–47.
- 6. Голов С. Ф., Костюченко В. М.** Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарі : практич. посіб. Київ : Лібра, 2011. 840 с.
- 7. Крайник О. П., Клепікова З. В.** Фінансовий менеджмент : навч. посіб. Львів : ДУ «Львівська політехніка» ; К. : Дакор, 2012. 260 с.
- 8.** Аналіз та аудит фінансової звітності: навч. посіб. / В. І. Крисюк, В. А. Шпильовий, Б. В. Крисюк та ін. – Київ : Європейський університет, 2014. 268 с.
- 9. Маслак О. І.** Особливості оцінювання фінансового потенціалу промислового підприємства. *Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського*. 2014. Вип. 6. С. 124–129.
- 10. Мних Є. В.** Економічний аналіз : навч. посіб. Київ : Знання, 2012. 188 с.
- 11. Непочатенко О. О., Мельничук Н. Ю.** Фінанси підприємств. : навч. посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2013. 504 с.
- 12. Сарапина А. О.** Системний аналіз фінансового стану підприємства: методика та напрями вдосконалення. *Науковий вісник Херсонського університету*. 2013. Вип. 1. С. 96–99.
- 13. Сахно Л. А., Йолшин С. А.** Аудит фінансового стану підприємства. *Молодіжний економічний дайджест*. 2015. № 4. С. 99–103.
- 14. Сук Л. К., Сук П. Л.** Фінансовий облік : навч. посіб. 3-є вид., перероб. і допов. Київ : Знання, 2016. 663 с.
- 15. Тігова Т. М., Селіверстова Л. С., Процюк Т. В.** Аналіз фінансової звітності: навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2012. 268 с.
- 16. Чумаченко М., Білоусова І.** Економічна робота на підприємстві та П(С)БО 16 «Витрати». *Бухгалтерський облік і аудит*. 2012. № 3. С. 13–16.
- 17. Економічний аналіз : навч. посіб.** 2-ге вид. / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбаток та ін. ; за ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. Київ : КНЕУ, 2003. 556 с.

REFERENCES

- Basiuk, T. P. "Systema monitoringu yak skladova investytsiinoho kontrolinhu" [Monitoring system as a component of investment control]. *Ekonomika. Finansy. Pravo*, no. 2 (2014): 7-11.
- Berezna, S. I. "Upravlinnia finansovymy resursamy pidpriemstv" [Management of financial resources of enterprises]. *Finansy Ukrainy*, no. 5 (2015): 34-37.
- Bilukha, M. T., and Mykytenko, T. V. *Finansovyi kontrol: teoriia, reviziia, audyt* [Financial control: theory, audit, audit]. Kyiv: Ukrainka akademiia oryhnalnykh idei, 2006.
- Boliukh, M. A. et al. *Ekonomichnyi analiz* [Economic analysis]. Kyiv: KNEU, 2003.
- Butynets, F. F. "Vytraty vyrobnytstva ta yikh klasyfikatsiia dlia potreb upravlinnia" [Production costs and their classification for management needs]. *Problemy teorii ta metodolohii bukhhalterskoho obliku, kontroliu i analizu*, no. 1 (2012): 11-18.
- Chumachenko, M., and Bilousova, I. "Ekonomichna robota na pidpriemstvi ta P (S)BO 16 «Vytraty»" [Economic work at the enterprise and P (C) BO 16 "Costs"]. *Bukhhalterskyi oblik i audyt*, no. 3 (2012): 13-16.
- Holov, S. F., and Kostyuchenko, V. M. *Bukhhalterskyi oblik za mizhnarodnymy standartamy: pryklady ta komentari* [Accounting for international standards: examples and comments]. Kyiv: Libra, 2011.
- Krainyk, O. P., and Klepikova, Z. V. *Finansovyi menedzhment* [Financial management]. Lviv: DU «Lvivska politekhnika»; Kyiv: Dakor, 2012.
- Krysiuk, V. I. et al. *Analiz ta audyt finansovoi zvitnosti* [Analysis and audit of financial statements]. Kyiv: Yevropeiskiy universytet, 2014.
- Mnykh, Ye. V. *Ekonomichnyi analiz* [Economic analysis]. Kyiv: Znannia, 2012.
- Nepochatenko, O. O., and Melnychuk, N. Yu. *Finansy pidpriemstv* [Business Finance]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury, 2013.
- "Osoblyvosti otsiniuvannia finansovoho potentsialu promyslovoho pidpriemstva" [Features of evaluation of the financial potential of an industrial enterprise]. *Visnyk KrNU imeni Mykhaila Ostrohradskoho*, no. 6 (2014): 124-129.
- Sakhno, L. A., and Yolshyn, S. A. "Audyty finansovoho stanu pidpriemstva" [Audit of the financial condition of the enterprise]. *Molodizhnyi ekonomichnyi daidzhest*, no. 4 (2015): 99-103.
- Sarapina, A. O. "Systemnyi analiz finansovoho stanu pidpriemstva: metodyka ta napriamy vdoskonalennia" [System analysis of the financial state of the enterprise: methodology and directions of improvement]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho universytetu*, no. 1 (2013): 96-99.
- Suk, L. K., and Suk, P. L. *Finansovyi oblik* [Financial Accounting]. Kyiv: Znannia, 2016.
- Tihova, T. M., Seliverstova, L. S., and Protsiuk, T. V. *Analiz finansovoi zvitnosti* [Analysis of financial statements]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury, 2012.
- Vdovenko, L. O., and Sporysh, O. I. "Rol audytorskoï perevirky v otsinii finansovoho stanu pidpriemstv" [The role of auditing in assessing the financial condition of enterprises]. *Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu. Ser. : Ekonomichni nauky. Vol. 2. No. 1* (2013): 41-47.